

ואמנם, יש בהשקפות אלה גרעין של אמת. זהו אחד הפרדוכסים האכזריים, האפייניים כל כך לתולדות ישראל בגולה, כי דוקא יהודים גרמו — שלא מדעת — במידה ניכרת לאותה מבוכה רוחנית בצרפת. שממנה נולד הפשיזם, התנוונות הדור ושנאת ישראל העזה של ימינו. היהודים היו בין הראשונים, שהרגישו בקפאון הרוחני והחברתי, שהשתלט על צרפת בשלהי המאה ושאפו להפיח בה רוח חיים. כל המפליג בהערכת השפעתו של ברגסון על עיצוב דיוקנו של הדור אינו מפריז. התנועות המהפכניות-הפשיסטיות ינקו בעיקר ממשנתו. סוריל ופיגי היו תלמידיו המובהקים, מעריציו ומכבדיו עד סוף ימיהם. הברגסוניזם נתן להם היסוד הפילוסופי, ומחקריו של דרק היים שמשו לבסוס סוציולוגי של רעיונותיהם. דניאל הלווי תרגם את ניצשה והפיץ את תורותיו בצרפת. אחד מתלמידיו ברגסון המוכשרים ביותר, הסופר היהודי הנרי פראנק, שנקטף באבו, נתן בטוי נמרץ לשאיפות הדור: „אני אוהב ההירואיזם, השגעון, התנועה המזהירה, הריקוד, היופי, המלחמה, אומץ הלב ועוז הנפש, החיים המהירים...” המלים האלה, שנאמרו מתוך עילוי נפש ומתוך תקוות נשגבות לתחייה, להתחדשות, להתגברות על הקפאון, להתקדמות האנושות, נפלו לבסוף על קרקע פוריה במהנה הפשיזם. אמנם הרגיש פראנק בחדר-צדדיות של רגשות אלה וביסוד הרעוע של חיים הבנויים עליהם בלבד. הוא מוסיף לדבריו: „אולם אני מתגעגע גם לאמתות הפשוטות, לקרבת אלהים, לבטחון החיים. לזאת חפץ אני להגיע: לחוסר מנוחה בלי חוסר בטחון, אבל זהו רבוע העגול”.

במימרתו זו של פראנק נוסחה נסוח דחוס וחריף ביותר הבעיה המרכזית של צרפת. אינו דרך תבור לה צרפת החדשה? האם תצנח שוב לקפאון של בטחון ומנוחה שלפני המלחמה, או שמא תיגרר אחרי חיים סואנים של דינמיות מתמדת, בלי מנוחה, בלי מרכז בטוח, בלי צור יציב ובלי אור שקט נצחי שיאיר את דרכה? או אולי תעלה בידה לרבע את העגול? בשאלות אלה מתלבטת צרפת של ימינו. אין להניח כי צרפת תשוב — בעתיד הקרוב — לעמדתה הקודמת של מעצמה גדולה מבחינה מדינית. אבל: התצליח שוב למלא את התפקיד הגדול המיועד והמיוחד לה בתוך התרבות האנושית? — זאת היא השאלה הכאובה.

הבעיה החמורה של שווי משקל בין חוסר-מנוחה וודאות וההויה מתבלטת כיום במיוחד בחיי צרפת. אולם, לאמתו של דבר, בעיה זו היא הבעיה המרכזית של כל האנושות כולה, ובכללה גם שלנו. ובנסיונה ובגורלה של צרפת צפון לקח מאלף גם לכוון דרכנו אנו.

הַאֲשֶׁה וְהַחִיצוֹנִים*

מאת ש"י עננון

אשה אחת אלמנה או גרושה היתה אצלנו כאן בטבריא. אחר ששהתה כמה שנים בלא בעל אמרה אסע לחוצה לארץ ואראה את שלום קרובי וקרובותי. הלכה ונסעה לחוצה לארץ.

בדרך במלון בגאלאץ נטפלו לה החיצונים וציערוה כל הלילה. עמדה משנתה ולא ידעה את נפשה. אבל הרגישה בעצמה שנעשה בה דבר. לילה שני שוב אותו מעשה.

(* ברשות הוצאת שוקן, ירושלים.)

אותם שאין מזכירים שמש בלילה היו מצערים אותה כל הלילה. לילה שלישי שוב אותו מעשה. לילין שנטפלו לה שני לילות לא הניחו ממנה אף בלילה שלישי. עמדה ושינתה מאכסניא לאכסניא ולא שינתה ולא כלום. בוז אף בוז מצאווה. שאלה בצועניות והלכה אצל הקדר. עשו מה שעשו ולא תיקנו ולא כלום. אדרבא, ממקום שביקשה ישועה משם כפלה את הפורענות, שכחות הטומאה קיבלו חיזוק ועינו אותה יותר.

בכתה האשה ושאלה כלום אין צדיק בארץ לכתוב לי קמיע? אמרו לה יש כאן כותבי קמיעות, אבל אם מבקשת את תשועה גמורה סעי למדינות הקיר"ה לעיר סדיגורא אצל רבי אברהם יעקב בנו של הריזנאי.

נטלה את מטלטליה ונסעה לסדיגורא. באה ונתאכסנה אצל אשתו של אברהם איסר שעשתה את ביתה אכסניא לאורחים. ואם משלהם הם אוכלים נותנת היא להם לבשל על הכירה שלה ואינה מבקשת אלא שכר לינה. כך היתה נוהגת בכל האורחים, כל שכן באותה אשה שבאה מארץ ישראל.

אותה שעה שנכנסה לאכסניא זמן מנחה היה, ועד שהניחה את מטלטליה שקעה החמה והחשיך היום. אמרה האשה אשכב ואנוח מן הדרך ולמחר אשכים ואלך אצל הצדיק. ובתומת לבה חשבה שהחיצונים נשתיירו בגאלאץ ולא הלכו עמה לסדיגורא, שגאלאץ היא בחלקה של מלך רומניה וסדיגורא היא בחלקו של קיר"ה. והיא לא היתה יודעת שכל אותם גבולות שאומות העולם מציבים להם אין חשובים למעלה, ולא היתה יודעת שאין תחומים למעלה, וכשהרוחין רוצים הרי הם מגביהים עצמם וטסים מסוף העולם ועד סופו. וכיון שהניחה עצמה על מטתה מיד באו ועשו לה קבלת פנים רחמנא ליצלך, עד שנשמע קולם אצל חבריהם שבסדיגורא ואף הם באו. ואלמלא לא ניתן קץ לחושך וקצבה ללילה מי יודע אם היתה יוצאת מידיהם חיה.

כיון שהאיר היום עמדה ממטתה ולבשה את בגדיה והלכה להצר הצדיק. פגע בה גבאי ושאלה להיכן את רצה אשה? הוציאה מטפחתה והתירה את קשריה והוציאה אדום זהב ונתנה לו, כדי שיניחנה לבוא אצל הצדיק מיד. נטל הגבאי את האדום וביקש להכניסה. בא יצר של ממון ולחש לו, אשה שנותנת אדום זהב יכולה לתת לך עוד אדום ועוד אדום. אמר הגבאי לעצמו טובים השנים מן האחד, ואין צריך לומר שלושה וארבעה. האיר לה פנים ואמר לה לא מארץ ישראל את? מה נשמע שם בארץ ישראל? אמרה לו אל תשאל אותי יהודי חביבי, מיום שיצאתי מארץ ישראל באה עלי צרה גדולה ואיני יודעת אפילו את עצמי. בבקשה ממך הביאני מיד לפני הרבי. גילגל הגבאי שתי עיניו כלפי מעלה ונתאנח מלבו, כאדם שמיצר בצער כל באי עולם, ואמר צרות הרבה יש בעולם וצרתך ודאי אינה קטנה. אבל רחמיו של הקדוש ברוך הוא מרובים ואין לך להתייאש, אלא שהיום אי אפשר ליכנס אצל רבינו. המתיני עד למחר ואני מכניס אותך לפני ולפנים, ואני ערב לך שרבינו יתן לך את ברכתו ולא תדעי שום צרה וצוקה. חזרה האשה בפחי נפש וצפתה ליום מחר.

בלילה שוב ציערונה החיצונים. קיבלה את יסוריה והתחזקה בלבה שלמחר הולכת היא אצל הצדיק. וכיון שקרא הגבר ופירשו החיצונים קפצה ממטתה ורחצה פניה וידיה ולבשה את בגדיה ונזדרזה והלכה. ומה שאירע אותה אתמול אירע אותה היום. כיון שהגיעה אצל החצר פגע בה גבאי ושאל להיכן את רצה אשה? אמרה לו ממהרת אני אצל הצדיק. ובשעת דיבורה התירה קשרי מטפחתה ונתנה לגבאי אדום זהב, כדי שיניחנה לבוא. שילשל הגבאי את האדום לתוך כיסו ואמר לה לא את היא שהיית כאן אתמול?

נתאנחה האשה ואמרה אני היא שהייתי כאן אתמול ואני היא שעומדת כאן היום, בבקשה ממך עשה מה שהבטיחוני והכניסני אצל הרבי. החליק הגבאי את זקנו ואמר כך היתה במחשבתי תחילה להכניסך היום אצל הרבי, אלא זה שלושה ימים שרבינו שיחיה פירש עצמו מן העולם והריהו יושב סגור ומסוגר בחדר לפניו מחדר ואינו נותן לשום גברא לבוא אצלו. אבל למחר אני עצמי מביא אותך לפניו. וחשב הגבאי בלבו יש מחר לאחר מחר ואדום אחר אדום. שכשם שהצדיק האמיתי מופשט מתאוות הממון כך משרתיו בהולים אחר הממון, ויצר של ממון אינו בעל גאווה, נטפל לקטנים כשם שמבקש ליטפל לגדולים. כך יצאו שנים עשר יום. כל אימת שהגיעה אצל החצר נזדמן לה גבאי ונטל ממנה אדום זהב, גילגל עיניו כלפי מעלה והבטיח לה מה שהבטיח, עד שביזוזה כל אוצרותיה ולא זכתה להקביל פניו של הרבי. ובלילה היו אותם שאין כדאי להזכירם אפילו ביום מצערים אותה יותר ויותר.

ישבה אותה עלובה על שקה ועל מטלטליה והיתה מדברת בינה לבין עצמה, טילטלתי עצמי לבקש ישועה. לא די שלא מצאתי את ישועתי אלא שהוכפלו הצרות וניטל ממני ממוני. עכשיו אין בידי אפילו הוצאות הדרך לנסוע אצל קרובי. רבונו של עולם היכן מדת טובך והיכן רחמיך?

ראתה הפונדקאית צרת נפשה של אותה אשה. אמרה לה יושבת את לך ככלה שנתמוטטה חופתה עליה. עדיין לא כלו רחמי יתברך ואין לך להתייאש חלילה. מה שלא עלה בידך היום יעלה לך מחר. נשאה עיניה כלפי אשתו של אברהם איסר ואמרה ומה אם כשנתתי מעות לא הכניסוני, כשאין בידי ליתן ולא כלום על אחת כמה וכמה שלא יכניסוני. אמרה לה הפונדקאית פע פע פע, מעות, מעות, סבורה את שהכל צריכין לממונך. אני אתן לך עצה בלא מעות ובלא כלום. שני את בגדיך והחליפי את המטפחת התורכת שבראשך שלא יכירו אותך הגבאים ובבוקר לכי לחצר הרבי. וכיון שאת שם טלי עצמך ולכי לבית הבישול, וכיון שאת מגעת לבית הבישול פתחי את הדלת בקול והכנסי ואל תהססי ויהיו המשרתות סבורות שהרבנית שלחה אותך ולא ישאלו ולא כלום, אלא אדרבא יעשו עצמן כאילו אינן רואות אותך. ולכשתבוא הרבנית להשיגה על התבשילין, עמדי וספרי לה כל ענייניך. וקרוב בעיני שתתן לך עצה היאך להתקרב אצל הרבי. נתנה לה הפונדקאית בגדים משלה, מאותם שהנשים שבארצות הקיר"ה לובשות וחזרה ואמרה לה היכן עליה לילך והיכן עליה לפנות וכן כל כיוצא, עד שהיו הדרכים כמו חקוקות לפניו.

כיון שהאיר היום עמדה האשה ממטתה ולבשה אותם הבגדים שנתנה לה אשתו של אברהם איסר והלכה לחצר והגיעה בשלום עד לבית הבישול. כיון שהגיעה אצל בית הבישול נטלה לה לב ודחקה את כפות המנעול עד שנמצאה עומדת בפנים. נתבלבלו עיניה של אותה אשה, שמימיה לא ראתה שפע שכזה. כאן קדירות של בשר ובריכות של רוטב ודגים וקערות וצלוחיות וצנצנות מלאות פירות מרוקחים ומבושלים ומטוגנים. ואד בולע אד וריח בולע ריח. ומנין של נשים עומדות, אחת לשה ואחת חוצה דג ואחת צולה בשר ואחת מקנבת ירקות. וכולן כאחת כופלות את מעשיהן, שהיו סבורות שאותה אשה הרבנית שיגרה אותה לבדקן. ושתי אשות, אש של כירה של בשר ואש של כירה של חלב מפעפעות וייקדות, ועל טירת הכירה יושבות להן קדירות מלאות בשר ורוטב בשביל חולים ויולדות וקנים ועניים שניזונים משולחנו של הצדיק, חוץ מן התבשילים שמתבשלים בשביל אנשי ביתו ובשביל מקורביו ובשביל היושבים שבקלוי. וכל יום נוהגת הרבנית

לבוא לבית הבישול להשיג על התבשילים אם מתוקנים ועומדים, מאכלי חלב לאוכלי חלב ומאכלי בשר לאוכלי בשר.

לא יצתה שעה קלה עד שנכנסה הרבנית. ראתה פנים חדשות בבית הבישול. שאלה אותה מי את ומה את מבקשת כאן? נשתטחה אותה עלובה לפניה והתחילה מנשקת את שולי שמלתה ומיללת ובוכה. נתגלגלו רחמיה של הרבנית עליה ואמרה לה אשה עמדי. איני חס ושלום כומרית שמנשקים את שולי שמלתה. יהודית אני, כמותך כמותי. מה את צריכה שנעשה לך? שמא צריכה את לדבר אל הרב? פתחה העלובה את פיה וביקשה לספר לה. באו יסוריה לפניו ונתעלפה. הקימה הרבנית אותה והושיבתה על כסא ופקדה לתת לה ספל קהוח להשיב את נפשה. אחר שסעדה את לבה עמדה וסיפרה היאך שנשתיירה יחידה בלא בעל והריהי גלמודה כמו אבן והיאך שהיו לה פתאום געגועים על קרוביה שבחיצה לארץ ועמדה ויצתה מטבריא ועברה את הים ונתגלגלה כמה ימים בספינה וחלתה חולי הים עד שהגיעה לגאלאץ. וכשהגיעה לגאלאץ נטפלו לה רוחין ולילין והרי הם מצערים אותה כל לילה עד שלא נשתייר בה כח של כלום. נתנו לה עצה לנסוע לסדיגורא לבקש עזר וישועה. ובכן באה לסדיגורא והריהי הולכת יום יום זה שנים עשר יום לחצר הצדיק, ובכל יום מזדמן לה גבאי אחר או אותו גבאי עצמו ונוטל ממנה אדום זהב ודוחה אותה מיום ליום, וכבר כלו לה כל מעותיה ועדיין לא זכתה להקביל פני הצדיק. ובלילה החיצונים מצערים אותה כל לילה יותר.

עלתה צרת האשה לפני הרבנית ונתרעמה על הגבאים והמשמשים שבשביל כסף וזהב מקשים את לבם ודוחים את הרחמים. לבסוף העבירה כעסה ולקחה את האשה בדברים טובים. אמרה לה המתני ואתן לך מכתב לבעלי הרב. מיד צייתה להביא לה כלי כתיבה ונייר וישבה וכתבה בגין האשה העלובה מרת נפש ועד היכן נתאכזרו עליה הגבאים חומדי ממון. כך כתבה כיד המליצה הטובה עליה, חכמנית היתה — בתו של רבי אהרן מקרלין! נתנה את המכתב בידי האשה ואמרה לה דרכו של בעלי שיחיה כל יום בבוקר לצאת מחדרו לשמוע קדושה וברכו בקלויו, ובכן לכי עמדי אצל חדרו. וכיון שהוא יוצא הניחי שם את המכתב בחלון וחזרי לאכסניא שלך.

נטלה האשה את המכתב ובאה ועמדה אצל החלון. כיון שהרב יצא מחדרו נזדרזה והניחה את המכתב בחלון. כשחזר ראה את המכתב. נטלו ונסתכל בו. חייך ואמר הרבנית שתחיה כותבת לי מכתב, אשב ואקרא. כיון שקרא צעק אוי נפשי בתוך לבאים אשכבה. אפשר שבני אדם לזהטים כל כך אחר הממון עד שמתאכזרים על נפש מישראל. ציוה להביא לפניו את האשה וכינס את כל הגבאים ופקד עליהם להחזיר לה כל מה שנטלו ממנה, וכן ציוה להביא לה סעד חלב. שמרוב פחדה תשש כוחה ונתעלפה, עד שהוצרכו לשמונה בני אדם לעוררה ולהקימה ולהחזיקה.

כיון שחזרה נפשה אמר לה הרב ספרי ואשמע. נטלה לה פה והתחילה מספרת היאך שהגיעה לגאלאץ שהיא במדינה אחרת לא במדינה זו. ולשם כלומר לגאלאץ הגיעה אחר שעלתה מן הים, שהיא הפליגה בים, שכן כל שנוסעים מארץ ישראל לחוצה. לארץ מפליגים בים, שים הגדול מפריש בין ארץ ישראל לחוצה לארץ. ובכן הגיעה לגאלאץ. וכיון שהגיעה לגאלאץ שכרה לה אכסניא והיתה סבורה לנוח קצת מטלטול הדרך ולנסוע אצל קרוביה. וכאן כלומר שם בגאלאץ קפצו עליה פתאום החיצונים וציערוה כל הלילה. ולא לילה אחד בלבד אלא כמה לילות, שכיון שהניחה עצמה על מטתה מיד באו. כן לילה אחד וכן לילה שני וכן לילה שלישי וכן כמה לילות. ובכן שאלה בקדר ובצועניות. נטלו ממנה

מעות והוסיפו לה צרות. בכתה ואמרה כלום אין כאן צדיק לכתוב לה קמיע. אמרו לה מוטב שתסעי לסדיגורא. ובכן עמדה ונסעה לסדיגורא. ובכן באתי לסדיגורא ונזדרזתי לילך אצל רבינו שיחיה. פגע בי גבאי ואמר לי בואי למחר. ובכן באתי מחר. ביני לביני עבר ברוך השם מחר אחד ועוד מחר אחד עד שיצאו תריסר מחר. ואמרה לי אשתו של אברהם איסר לכי אצל הרבנית. ובכן הלכתי אצל הרבנית שתחיה וסיפרתי לה ונתנה לי הרבנית שתחיה ואיגרת והבאתי את האיגרת אצל הרבי שיחיה וקבל הרבי שיחיה את האיגרת. כאילו שלחוהו לו בפוסטא של קיר"ה. וציוה הרבי שיחיה לקרות לי. ובכן קראו לי ובאתי. והרי אני עומדת לפני הרבי שיחיה ומבקשת ומתחננת אוי רבי, ירחם נא עלי, שכבר כלו כל כחותי.

נתאנח הרב ואמר לה סעי ליאס, כבר יש ביאס ושם הוא השוק, לכי לשם בבוקר והקיפי את הככר שבע פעמים. תמצאי שם יהודי קטן חובש ספודיקל קטן מרופט, מטייל לו ושוחק. אמרי לו יהודי אהובי מה אתה עושה כאן? יאמר לך מלמד דרדקי אני ואני מלמד את התינוקות תורה. ובכן אמרי לו יהודי אהובי אף אני רוצה ללמוד, שמא אתה מלמד אותי. הרי יבקש להשתמט ממך ולילך לו. ובכן החזיקי בו באבנט שלו ואמרי לו איני מניחתך עד שתחלצני מצרתי. נתן לה הרב את ברכתו וציוה לחת לה צידה לדרך ופטרה לשלום.

נסעה האשה והגיעה בשלום ליאסי. שכרה לה אכסניא והמתינה שם עד לבוקר, כיון שהאיר בוקרו של יום הלכה לשוק והקיפה את הככר. כשם שפקד עליה אותו צדיק. כיון שעמדה להקיף את הככר פעם שביעית צמח כמו מתחתיו איש יהודי קטן וספודיק קטן בראשו, כדרך שזקני שלומי אמוני ישראל שבאותו הדור חובשים. נשאה האשה עיניה וראתה אותו מטייל לו ושוחק, ממש כשם שצייר לפנייה הרב מסדיגורא. היתה תמיהה ומשתוממת, עד שנסתלק ממנה כח הדיבור. נטלו רגליה עצמן ונתקרבה אצל הזקן ונפתח פיה והיה מדבר מאליו, יהודי אהובי מה אתה עושה כאן? אמר לה מלמד אני את התינוקות תורה. אמרה לו אף אני רוצה ללמוד, שמא אתה מלמד אותי. שחק וביקש להסתלק ולילך לו. נזדרזה ותחבה ידה באבנט שלו, ואמרה רבי איני מניחתך עד שתחלצני מצרתי. חייך ואמר, אברהם יעקב שלנו, כל כמה שאני מחביא עצמי ממנו הוא מוצא אותי. לסוף העביר את השחוק מפניו ואמר לה שמעי מה שאני אומר לך. לכי לשוק וקחי לך מטאטא חדש וחזרי לאכסניא שלך ועלי על מטתך עם ערב כשאת לבושה כל שמלותיך שעליך ואף נעליך יהיו ברגליך ואחזי את המטאטא בידך. ובבוקר אבוא ואדפוק שלוש דפיקות על חלונך. וכיון שאת שומעת דפיקה שלישית צאי אלי דרך החלון במטאטא שבידך ונראה מה נעשה.

עשתה האשה כל שפקד עליה אותו זקן בעל הספודיק. הלכה וקנתה מטאטא חדש וחזרה לאכסניא שלה ועלתה על מטתה, כשהיא לבושה כל בגדיה ונעליה ברגליה והחזיקה את המטאטא בידה. קראה קריאת שמע ועצמה את עיניה. לא יצא לילה עד ששמעה שלוש דפיקות על חלונה. נזדרזה ועמדה ממטתה ופתחה את החלון וקפצה לחוץ. מצאתו לזקן עומד וממתין לה. רמו לה והלכה אחריו, עד שיצאו מן העיר והגיעו אצל הר גבוה. כיון שהגיעו להר אמר לה הזקן קחי את המטאטא שבידך וטאטאי את האשפה שבשפולי ההר. ואל תטאטאי מלמעלה למטה, אלא מלמטה למעלה. מן הנמוך אל הגבוה כלפי ההר. שמעה ועשתה כך, והזקן עומד על ידה ומזרו אותה ואומר טאטאי טאטאי, עד שטיאטאה כל האשפה ולא הניחה שם פרידה של אבק. אמר הזקן זרקי את המטאטא לאחורייך, שוב